

ЕЛЕКТРОННИЙ НАВЧАЛЬНИЙ КУРС У ВИЩОМУ ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ

Постановка проблеми. Глобальні реалії третього тисячоліття, такі як інтеграційні процеси, наднаціональний віртуальний простір, потужні інформаційні потоки, тотальна технізація, невинно змінюють людську життєдіяльність, впливають на всі сфери українського суспільства, зокрема на сферу освіти студентської молоді. У контексті перспектив європейської освітньої інтеграції поступально розв'язується проблема узгодження системи вищої освіти України зі стандартами Болонської декларації: через гуманізацію і демократизацію освітнього простору, європейську структуру вишів, кредитно-трансферну систему, інформаційно-комунікаційні технології, розробку відкритих освітніх ресурсів тощо.

У нині діючому положенні Міністерства освіти і науки України конкретизується актуальне завдання із царини цієї проблеми: «Одним із завдань Болонського процесу є створення глобального міжнародного освітнього середовища, головною перевагою якого є представлення навчального матеріалу в дидактично уніфікованому й формалізованому вигляді та надання можливості його використання у будь-якому місці і у будь-який час незалежно від форми навчання студента» [1, 1]. Йдеться про нові виклики, серед яких домінує наукове обґрунтування використання можливостей мережі Internet у навчальному процесі та забезпечення матеріалами студентів дистанційної форми навчання, а також дистанційної у поєднанні з традиційними формами – денною, вечірньою, заочною. Відповідно для кожного викладача актуалізується практичне завдання щодо підвищення кваліфікації з використання інформаційно-комунікаційних і дистанційних технологій, розробки і запровадження на цій основі електронного навчального курсу (ЕНК) своєї дисципліни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у ВНЗ вивчають сучасні вітчизняні та зарубіжні вчені. Так Н. В. Морзе і О. Г. Глазунова, розробивши і апробувавши модель інтеграції денної форми навчання з інформаційно-комунікаційними та дистанційними технологіями навчання, наголошують на важливих висновках. Випускники, що навчалися з використанням дистанційних технологій, вище оцінюють престиж отриманої професії, характеризуються упевненістю у власних силах, легкою адаптацією в колективі, умінням самостійно навчатися. Слушною є думка авторів про те, що підготовка до використання дистанційних електронних навчальних курсів повинна починатися з вимог до технологій дистанційного навчання з погляду навчання конкретних дисциплін, готовності викладачів до використання таких технологій, технічного, нормативно-правового, навчально-методичного забезпечення [2].

Проблему організації самостійної роботи майбутніх учителів інформатики в умовах дистанційного навчання інформатичних дисциплін досліджує М. А. Умрик. Науковець наголошує на тому, що для ефективної організації самостійної роботи студентів, а також для поглиблення знань, умінь, навичок, доцільно вводити в класичний навчальний процес елементи дистанційного навчання [3]. Методичні основи проектування та використання електронного підручника з інформатики вивчає В. П. Вембер [4]. Дослідниця приходить до такого висновку: «В електронних підручниках подання навчального матеріалу, його структурних компонентів мають суттєво відрізнятися від традиційних підручників, причому зміст матеріалу має доповнювати традиційний друкований підручник, а не повністю його дублювати» [4, 15]. У публікації Л. С. Євсюкової наводяться результати дослідження однієї із сучасних моделей навчання – E-learning, створення електронних засобів навчання, вимоги до них та технології їх впровадження. Автор стверджує, що використання E-learning у підготовці майбутніх фахівців у ВНЗ з урахуванням його найважливіших характеристик, умов та технологій

його використання дозволить підвищити ефективність навчального процесу та можливість освіти протягом усього життя [5].

Розуміючи новітній характер ІКТ і ДТ навчання, а відтак недостатність компетентності викладачів, Н. В. Морзе і О. Г. Глазунова висвітлюють проблему формування й оцінювання ІК-компетентностей науково-педагогічних працівників в умовах впровадження дистанційних технологій. Автори констатують, що сучасному викладачеві вже недостатньо мати професійні компетентності, які спрямовані на використання традиційних технологій навчання, а необхідно знати освітній сегмент Інтернету, орієнтуватися в педагогічних мережних співтовариствах, мати навички здійснення інтеграції сучасних ІКТ у навчальний процес, розумітися в інноваційних педагогічних технологіях дистанційного навчання, уміти навчати свого предмета за допомогою різних засобів для комунікації і співпраці [6]. З погляду вчених, ефективність запропонованої методики полягає у забезпеченні процесу індивідуалізації формування ІКТ-компетентності викладача у галузі е-навчання, оптимізації процесу підвищення кваліфікації і можливості швидкого оцінювання рівня викладацького складу на предмет підготовленості до використання дистанційних технологій у навчальному процесі.

Нині саме такий бік проблеми є невирішеним для багатьох викладачів. Водночас за підтримки провідних вчених ці питання різними шляхами реалізуються у вітчизняних вишах України. Зокрема з 01 березня 2012 р. у Київському університеті імені Бориса Грінченка за наказом ректора В. О. Огнев'юка і під керівництвом проректора з інформатизації навчально-наукової та управлінської діяльності Н. В. Морзе розпочали діяльність курси підвищення кваліфікації з ІКТ компетентності науково-педагогічних працівників Університету. Електронні навчальні курси дисциплін створюються на платформі «Електронне навчально-наукове середовище сучасного університету» з використанням програмного забезпечення Moodle [7]. Діє організоване навчання, консультування, сертифікація створених курсів.

Аналіз сучасних публікацій і реальних змін у ВНЗ дозволяє констатувати, що домінуюча сутність ЕНК полягає у наданні студентам принципово нових можливостей самостійного навчання та за підтримки викладача через інтеграцію інформаційно-комунікаційних і дистанційних технологій із традиційними формами навчання, можливостей навчатися всюди і у будь-який час протягом усього життя. Натомість недостатня готовність і підготовленість викладача до розробки ЕНК стримує поступ змін у напрямку організації навчального процесу на основі інтеграції традиційних і нових форм навчання.

Практика створення ЕНК для навчання студентів з різних дисциплін хоча і набуває обертів, однак у напрямках підготовки «Музичне мистецтво», «Дошкільна освіта» розробка ЕНК з методики музичного виховання (шкільна, дошкільна) через своєрідність дисципліни ще не стала поширеним явищем. Тому-то стаття присвячується висвітленню результату розробки ЕНК з дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку».

Формулювання цілей статті. Постановка проблеми зумовлює такі цілі статті: конкретизувати філософію Moodle, сутність і структуру ЕНК для формування готовності викладачів щодо створення ЕНК і змін у викладанні дисципліни; презентувати критерії структурно-функціональної експертизи ЕНК (за вимогами МОНУ) для формування підготовленості викладача до розробки власного ЕНК; виявити деякі змістові особливості ЕНК з дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку», важливі для підготовки майбутнього фахівця.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слово Moodle представляє аббревіатуру поняття Modular Object-Oriented Distance Learning Environment, що перекладається як Модулярне Об'єктно-Орієнтоване Дистанційне Навчальне Середовище і означає віртуальне навчальне середовище або систему управління навчальними ресурсами. Проект Moodle як програмний продукт (<http://download.moodle.org/>), що дозволяє створювати курси і web-сайти на базі мережі Internet, заснований на основі теорії соціального конструктивізму. Це

проект, що постійно діє і знаходиться у постійному розвитку. Він був започаткований Мартіном Доуджіамосом (Martin Dougiamas) з Австралії.

Автор ідеї так обґрунтовує появу свого винаходу: «Проект стартував у 90-х роках... Я знаю багатьох людей зі шкіл, невеликих і великих інститутів, які хотіли б ефективніше використовувати Internet, але не знають, як це зробити в лабіринті існуючих технологій та педагогічних методів. Я завжди сподівався, що з'явиться альтернативна і вільно поширювана система, яка дасть цим людям можливість перенести свої педагогічні уміння в on-line. Моя віра в неоціненні можливості онлайн-освіти змусила мене... поєднати свою кар'єру розробника в комп'ютерній сфері з новоявленими знаннями про природу знань. Зокрема, на мене мала великий вплив епістемологія (розділ філософії, що вивчає основи знань) суспільного конструктивізму, який не тільки збагачує поняття навчання як суспільної діяльності, але й загострює увагу на інформації, що ми отримуємо в ході створення артефактів (наприклад, текстів) для інших людей. Найважливіше для мене те, щоб це програмне забезпечення було найпростішим у використанні, а для цього воно має бути засноване на інтуїції настільки, наскільки це можливо. Я зацікавлений у продовженні своєї роботи над Moodle і на збереженні її загальнодоступності. Я глибоко переконаний у важливості дистанційного навчання і Moodle – це головний спосіб в реалізації моїх ідей» (<http://escuela.ucoz.ua/Kuzbyt/Moodle.pdf>).

Лише 20-го серпня 2002 р. Мартін Доуджіамос випустив першу версію, що мала відношення до поглиблених курсів університетського рівня і вивчала предмет аналізу природи спільної навчальної діяльності учасників в маленьких групах. Відтоді було багато удосконалень. Дизайн і розробка Moodle (по матеріалах MoodleDocs) відповідають особливій філософії навчання, яку автор коротко називає «педагогіка соціального конструкціонізму» (social constructionist pedagogy). Автор розкриває її сенс через «чотири основні концепції» (<http://escuela.ucoz.ua>).

Конструктивізм означає те, що люди «конструюють» для себе нові знання під час взаємодії з навколишнім середовищем. Все, що людина читає, бачить,

чує, відчуває і до чого торкається, порівнюється з раніше отриманими знаннями. Якщо це якимось чином співвідноситься, то можуть бути побудовані нові фрагменти знання, які і залишаться з нею. Знання зміцняться, якщо його вдасться успішно застосувати в інших ситуаціях. Людина не просто сховище пам'яті, що пасивно всмоктує інформацію; знання не можуть бути отримані безпосередньо читанням або прослуховуванням. Це не означає, що не можна дізнатися що-небудь, прочитавши веб-сторінку або прослухавши лекцію. Звичайно можна. Просто при навчанні має місце більше інтерпретація, ніж проста передача інформації від одного мозку до іншого (<http://escuela.ucoz.ua>).

Конструкціонізм стверджує, що навчання особливо ефективно, коли у тих хто вчиться під час навчання формується щось для інших. Це може бути будь-що: від вислову, твердження, написання повідомлення в Інтернеті до більш комплексних творів, таких як картина, будинок або пакет програм. Наприклад, можна прочитати цю сторінку кілька разів і наступного дня не пригадати жодної думки. Але якщо спробувати своїми словами пояснити ці ідеї комусь-небудь іншому або виготовити слайд-презентацію, що пояснюватиме ці концепції, то можна гарантувати: людина краще зрозуміє їх та краще інтегрує в свої власні ідеї. Ось чому люди ведуть конспекти під час лекцій, навіть якщо ніколи не читатимуть їх пізніше (<http://escuela.ucoz.ua>).

Концепція соціального конструктивізму розширює наведені вище ідеї до поняття групи, члени якої формують щось для інших, працюючи спільно і створюючи тим самим «малу культуру». Учасники групи поділяють сенс «малої культури». Коли хто-небудь занурюється в подібну культуру, він потрапляє в безперервний і багатоплановий процес навчання. Тому виникає питання: як «бути» в цій культурі. Простий приклад – горнятко. Цей предмет може використовуватися для тисячі різних цілей, але його форма сама по собі вже дає деякого роду «знання» про утримування рідини. Складніший приклад – он-лайн-курс. Тут не тільки «форми» інструментарію вказують на те, як повинен працювати такий курс, але і тексти, створені групою, і сама діяльність,

що відбувається, в цілому допомагатимуть формуванню того, як кожен учасник курсу діє усередині групи (<http://escuela.ucoz.ua>).

Залучене і відвернуте: концепція базується на дослідженнях мотивації поведінки учасників в дискусіях. «Відвернута» поведінка – це коли хтось прагне залишатися «об'єктивним» і «спиратися на факти». Він має схильність захищати власні міркування, використовуючи логіку для знаходження слабких місць в роздумах опонента. «Залученою» поведінкою є емоційніший підхід, що допускає суб'єктивність. При цьому людина прагне слухати і ставити питання для розуміння інших позицій. «Сконструйована» поведінка – це коли людина здатна використовувати обидва підходи, і вибирає який-небудь з них залежно від поточної ситуації. У цілому, здорова кількість «залученої» поведінки усередині співтовариства учнів – це потужний стимул до навчання, оскільки він не тільки об'єднує людей, але й сприяє виникненню глибших реакцій і переоцінці переконань, які були сформовані раніше (<http://escuela.ucoz.ua>).

Автор Moodle закликає до обдумування цих позицій, що допоможе педагогу звертати увагу на те, який досвід міг би бути корисним для навчання з погляду учня, студента. Це може допомогти зрозуміти як кожен учасник курсу може бути одночасно учнем і вчителем. Викладач, як педагог, зможе перестати бути просто «джерелом знань» і перетворитися на натхненника, рольову модель культури класу, групи, зв'язуючись з учнями чи студентами в індивідуальному порядку і працюючи за їх особистими потребами, одночасно направляти дискусії і діяльність всієї групи для досягнення загальних навчальних цілей. Безумовно, Moodle не нав'язує такий тип поведінки, але все таки Moodle підтримує краще за все саме цей тип поведінки. На думку автора Moodle, в майбутньому, в міру стабілізації технічної інфраструктури Moodle, подальші нововведення у царині «педагогічної підтримки» стануть основним напрямком у розвитку системи Moodle.

На етапі підвищеного прагнення деякої частини молоді будь-що отримати диплом про вищу освіту і водночас значної відчуженості від майбутньої професії (відсутність життєвих планів у контексті здобутого фаху) педагог у викладених

ідеях стосовно Moodle може знайти механізм змін у викладанні і відповідно надію щодо змін у ставленні студента до навчання, диплому, професії, життєвої місії.

У з'ясуванні сутності електронного навчального курсу звернемося до інструктивних документів Міністерства освіти і науки України [1]. ЕНК – це комплекс електронних навчально-методичних матеріалів з використанням дистанційних технологій, що базуються на Інтернет технологіях, створених для організації індивідуального та групового навчання відповідно до графіку навчального процесу ВНЗ. «Дистанційні технології навчання складаються з інноваційних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій дистанційного навчання» [1, 1].

Інноваційні педагогічні технології дистанційного навчання – це технології опосередкованого активного спілкування викладачів зі студентами, студентів між собою з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи студентів зі структурованим навчальним матеріалом, який подається в електронному вигляді та зберігається на спеціальному навчальному порталі, з урахуванням компетентнісного та особистісно-орієнтованого підходу, методу проєктів та педагогіки співробітництва.

Інформаційно-комунікаційні технології дистанційного навчання – це технології створення, опрацювання, передавання і зберігання навчальних матеріалів, організації та супроводу навчального процесу за допомогою телекомунікаційного зв'язку, зокрема, електронних локальних, регіональних, глобальних мереж (Інтернет) та відповідних сервісів, наприклад Веб 2.0.

Сутність електронного навчального курсу (ЕНК) полягає у тому, що він призначений для оволодіння студентами навчальним матеріалом під керівництвом викладача. Привертає увагу таке положення: під час навчання студентів ЕНК безперервно змінюється і вдосконалюється через діяльність викладача і самих студентів. Однак під час створення ЕНК слід орієнтуватися на сталі характеристики:

- структурованість навчально-методичних матеріалів;
- відповідність основних структурних елементів (лекції, практичні, семінарські роботи, самостійна робота, модульний контроль, залік, іспит) логіці вивчення дисципліни;
- якісно підготовлені викладачем навчальні матеріали, які дозволяють студенту набути компетентностей, задекларованих у робочій програмі;
- наявність мультимедійних навчальних матеріалів;
- чіткий графік навчання, налагоджена система інтерактивної взаємодії викладача і студента, студентів між собою засобами ресурсів ЕНК та дистанційних технологій;
- система оцінювання результатів навчальної діяльності студентів (форми і критерії оцінювання всіх видів навчальної діяльності);
- система самоконтролю та контролю всіх видів навчальної діяльності студентів.

У структурі ЕНК, зазвичай, виокремлюють електронні ресурси кількох типів:

а) інформаційні ресурси, що містять зміст навчального матеріалу (електронні конспекти лекцій, мультимедійні презентації лекцій, методичні рекомендації, аудіо та відео матеріали тощо);

б) діяльнісні ресурси, призначені для закріплення вивченого матеріалу, формування вмінь і навичок, само оцінювання та оцінювання досягнень студентів (практичні завдання у змісті практичних занять, самостійні завдання до теми, контрольні запитання, тестові завдання тощо);

в) комунікаційні ресурси для здійснення інтерактивного спілкування, зворотного зв'язку (чат, оголошення, анкетування тощо).

ЕНК окремої дисципліни повинен відповідати уніфікованій структурі. Наприклад, «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку»: Загальна інформація про курс, Модуль 1, Модуль 2, Підсумкова атестація, Консультації [7].

Наповнення кожної складової ЕНК визначено у Положенні МОНУ і до нього є загальні вимоги, якими треба керуватися під час розробки ЕНК будь-якої дисципліни [1; 7]. Так, наповнення складових частин «Загальна інформація про курс», «Модуль» і «Підсумкова атестація» відповідатиме вимогам, якщо матиме такий вигляд (див. рис. 1; рис. 2; рис. 3).

Рис. 1. Загальна інформація про курс

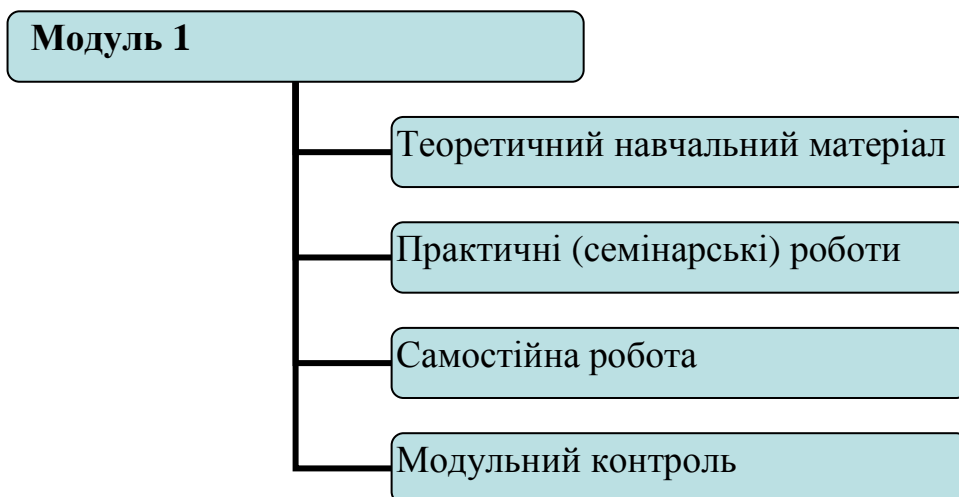

Рис. 2. Модуль

Рис. 3. Підсумкова атестація

Деталізація кожної частини здійснюється викладачем відповідно до критеріїв структурно-функціональної експертизи ЕНК і знаходить вираження в оптимальній кількості структурних елементів. Наприклад, «Теоретичний навчальний матеріал» буде представлений в будь-якому модулі такими обов'язковими елементами:

1) структуровані електронні навчальні матеріали лекцій у вигляді електронного посібника, що відповідають змісту робочої програми, логічно відображають теоретичні та методичні відомості по темах курсу;

2) мультимедійні презентації лекцій (наприклад, у вигляді файлу з гіперпосиланням на презентацію PowerPoint);

3) додаткові електронні навчальні матеріали, такі як електронні конспекти лекцій (у форматі Веб-сторінки), аудіо і відео матеріали, анімаційні навчальні ресурси тощо.

Так, для роботи з дисципліни «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку» необхідно розмістити музичні навчальні ресурси (колискові, колядки, щедрівки тощо), важливі для підготовки майбутнього фахівця. Для цього можна у форматі Веб-сторінки помістити гіперпосилання на конкретне, задалегідь знайдене, музичне відео з YouTube.

Досвід створення ЕНК підказує, що залежно від потреб курсу, педагог ініціює й інші елементи. Так, у розробці ЕНК «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку» в кожній темі модуля студент знайде створений викладачем ресурс «Книга» («Посібник: методика навчання дітей» або «Практикум: конспекти музичних занять» тощо). В ньому викладач відповідно до теми розташував статті, частини посібників, державні стандарти

дошкільної освіти, розділи музичного виховання дітей з певної програми, методичні рекомендації до програм навчання і виховання дітей, конспекти музичних занять, сценарії дитячих розваг і свят, таблиці з перспективним планування форм організації музичного виховання дітей тощо. Студент, маючи в ЕНК наповнений ресурс «Книга», вже не може заявити про відсутність матеріалів із доступних йому джерел. Також тут можуть бути теми курсових робіт, методичні рекомендації до написання курсових робіт з критеріями і шкалою оцінювання абощо.

Результати дослідження проблеми створення електронного навчального курсу дають підстави для таких висновків. Важливими умовами створення викладачем власного ЕНК мають бути: готовність до його розробки (проникнути гуманними ідеями ДН в освіті, філософією Moodle, можливостями привнесення змін у викладання дисципліни за допомогою е-навчання), підготовленість до розробки як володіння ІК-компетентністю (когнітивна складова відповідно положення про створення ЕНК; діяльнісна складова – здатність використовувати середовище, наприклад Moodle для розробки ЕНК, структурувати навчальний матеріал, володіти технологіями для свого ЕНК тощо). Кожний ЕНК має набути як уніфікованих рис, так і містити такі елементи, що відповідають особливостям конкретної дисципліни і зможуть відповідати потребам розвитку студентів, забезпечити їм педагогічну підтримку.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у сприянні розвитку здатності викладача використовувати опановану платформу е-навчання для оптимальної подачі навчальних ресурсів і оцінювання студентів (е-тестування, самостійні завдання тощо), для знаходження балансу між методикою використання ЕНК і традиційними формами і методами навчання.

Література:

1. Положення про сертифікацію електронного навчального курсу: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://garmonia.nubip.edu.ua/polojennia.pdf>
2. Морзе Н.В., Глазунова О.Г. Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі
© Шевчук А.С., 2013

[Електронний ресурс] / Н.В.Морзе, О.Г.Глазунова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – №2 (6). – Режим доступу: [http://www.ime.edu-ua.net/em6/content/08mnvshi.htm](http://www.ime.edu.ua.net/em6/content/08mnvshi.htm)

3. Умрик М. А. Організація самостійної роботи майбутніх учителів інформатики в умовах дистанційного навчання інформатичних дисциплін: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 [Електронний ресурс] / М.А. Умрик; Нац. пед.. ун-т ім.. М.П.Драгоманова. – К., 2008. – 20 с. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/493/3/Umryk.pdf>

4. Вембер В.П. Методичні основи проектування та використання електронного підручника з інформатики для загальноосвітньої школи: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 [Електронний ресурс] / В.П. Вембер; Нац. пед.. ун-т ім.. М.П.Драгоманова. – К., 2008. – 20 с. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/358>

5. Євсюкова Л.С. E-LEARNING: переваги і проблеми [Електронний ресурс] / Л.С.Євсюкова // Вісник Черкаського університету. Випуск 211. Частина II. Серія «Педагогічні науки». – 2011. – С. 79-85. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/ped/2011_211_2/N211-2p078-084.pdf

6. Морзе Н.В., Глазунова О.Г. Формування й оцінювання ІК-компетентностей науково-педагогічних працівників в умовах впровадження дистанційних технологій [Електронний ресурс] / Н.В.Морзе, О.Г.Глазунова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2012. – №6 (32). – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/2012_6/758-2499-1-ED.pdf

7. Електронне навчально-наукове середовище сучасного університету: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://moodle.kmpu.edu.ua/dn/course/category.php?id=24>